

Edgar Allan Poe
GROTESKE IN ARABESKE
v dveh knjigah

prevedli

Jože Udovič, Andrej Arko, Tina Mahkota

*Seltsamen Tochter Jovis
Seinem Schoßkinde
Der Phantasie.*
GOETHE

Ti dve knjigi sta posvečeni
POLKOVNIKU WILLIAMU DRAYTONU
IZ FILADELFIJE
Z IZRAZI GLOBOKEGA SPOŠTOVANJA,
HVALEŽNOSTI IN V DANOSTI
S STRANI NJEGOVEGA ZAHVALNEGA PRIJATELJA

AVTOR

Predgovor

Zapaženo bo, da epiteta »grotesken« in »arabesken« z zadostno mero natančnosti nakazujeta prevladujoči ton tu objavljenih zgodb. Toda iz dejstva, da sem v obdobju približno dveh ali treh let napisal petindvajset kratkih zgodb, katerih splošni značaj bi mogli jedrnato opredeliti kot »grotesken« in »arabesken«, ne gre nujno sklepati – tega resnično ni mogoče sklepati – da čutim do te zvrsti pisanja kakršno koli čezmerno, kaj šele svojsko nagnjenje ali naklonjenost. Nemara sem res pisal z mislijo na pričujočo izdajo v knjižni obliki in si morebiti zato prizadeval, da bi se vsaj do določene mere držal določene enotnosti zasnove. To drži; a kaj lahko se zgodi, da ne bom v tej maniri nikoli več ničesar napisal. To omenjam zato, ker se mi vsiljuje misel, da je prav to prevladovanje »arabesknega« v mojih resnih zgodbah razlog, ki je enega ali dva kritika napeljal k temu, da sta mi, in to z vso blagohotnostjo, očitala, kar se jima je poljubilo imenovati »nemškost« in mračnost. Obtožba je neokusna, in razlogi za to obdolžitev nemara niso bili zadovoljivo preiščeni. A priznajmo za trenutek, da »fantazijski spisi«, ki so tu objavljeni, so nemški, ali kar pač že. Tedaj je nemškost trenutno moj slog. Jutri pa bom nemara vse drugo kot nemški, ravno tako, kot sem bil tudi včeraj vse kaj drugega. Toda vsi ti spisi so vendarle ena knjiga. Moji prijatelji bi bili lahko z enako modrostjo astronomu naprtili, da je pri njem preveč astronomije, ali etičnemu avtorju, da se dosti preveč ukvarja z moralo. Resnica pa je ta, da z eno samo izjemo tu ni nobene zgodbe, v kateri bi učenjak mogel prepoznati značilne poteze tiste vrste psevdo-groze, o kateri smo bili naučeni, da jo imenujemo nemška, in to zgolj zato, ker so nekatera drugorazredna imena nemške literature postala sinonim za njeno fantastičnost. Če drži, da je tema mojih mnogih del groza, vztrajam pri tem, da groza

ne izvira iz Nemčije, temveč iz duše — in da sem to grozo vzbudil samo iz njenih pristnih virov in jo spodbodel samo do njenih pristnih rezultatov.

Našli boste tu spis ali dva (zasnovana in izgotovljena v najčistejšem duhu ekstravagance), za katera ne pričakujem, da bosta deležna resne pozornosti in o katerih ne bom več govoril. Kar zadeva ostale, pa mi vest ne dopušča, da bi terjal popustljivost, ker da sem jih preneglo dokončal. Zatorej menim, da se mi najbolj poda reči, da če sem grešil, grešil sem namerno. Ti kratki spisi so v poglavitni meri rezultat dozorelega namena in zelo skrbne izdelanosti.

1. knjiga

Morella

Αυτο καθ' αυτο μεθ' αυτου, μονο ειδεξ αιει ον.

Večno biva samo po sebi, enooblično s seboj.

PLATON, *Simpozij*

Občutek velike, vendar prav posebne vdanosti me je vezal s prijateljico Morello. Ko sem po naključju pred mnogimi leti prišel v njeno družbo, je moja duša že pri prvem srečanju zagorela s takim ognjem, kakor ga dotlej ni poznala. Ta ogenj pa ni bil ogenj ljubezni, in moj duh je grenko občutil rastoče prepričanje, ki me je mučilo, da ne bom nikoli mogel priti do dna svojim prečudnim čustvom in da ne bom obvladal njihove moči. Vendar sva se srečala, in usoda naju je zvezala pri oltarju. Nikoli nisem govoril o strasti in nikoli nisem mislil na ljubezen. Ona pa se je izogibala družbe, navezala se je samo name in me osrečila. Zakaj srečen si, če se čudiš, in srečen si, če lahko sanjariš.

Morella je bila temeljito izobražena. Kakor sem živ, njeni darovi niso bili povprečni darovi, njena duhovna moč je bila nedopovedljiva. To sem prav dobro čutil in v marsičem sem postal njen učenec. Kmalu sem tudi sprevidel, da morebiti zavoljo svoje nemške vzgoje polaga na mojo mizo številne mistične spise, ki jih imajo navadno za nečisto usedlino zgodnje nemške književnosti. Ti spisi so bili njeno najljubše branje, neprestano se je ukvarjala z njim — zakaj, nisem mogel nikoli spoznati — da pa sem jih sčasoma pričel brati tudi jaz, je treba pripisati dejstvu, da sta name preprosto, vendar močno vplivala navada in zgled.

Z vsem tem je imel, če se ne motim, moj razum malo skupnega. Moje prepričanje ni, kolikor se poznam, nikoli iskalo kakih vzorov, in niti sence te mistike, ki sem o nji bral, ni bilo mogoče odkriti ne v

mojih dejanjih ne v mojih mislih, razen če sam sebe nisem mogel več spoznati. Ker sem bil prepričan o vsem tem, sem se slepo prepustil vodstvu svoje žene in z neprizadetim srcem stopil v zavite hodnike njenih študij. Nato sem se poglobil v škodljive strani in začutil, kako se razvneva v meni škodljiv duh. Tedaj je Morella položila svojo hladno roko na mojo in pobrala v pepelu mrtve filozofije nekaj mračnih, čudnih besed, in njihov nenavadni pomen se je vžgal globoko v moj spomin. In potem sem uro za uro preždel ob njeni strani in se zatapljal v godbo njenega glasu, dokler se nazadnje v njeni melodiji ni oglasila tudi groza. Takrat je padla senca na mojo dušo, prebledel sem in znotraj mi je vse zatrepetal ob teh glasovih, ki so bili tako nezemeljski. Tedaj se je veselje iznenada prelilo v grozo, in kar je bilo najlepše, je postalo najbolj odbijajoče, prelepa dolina Hinom je postala strašna Gehena.

Ni potreba natanko ugotavljati, kakšnega značaja je bilo to pre-mišljevanje, ki se je hranilo iz omenjenih knjig. Bile so dolgo skoraj edina snov mojih pogovorov z Morello. Tisti, ki so izvedeni v bogoslovni moralki, bodo to kmalu razumeli, tisti, ki v tem niso doma, pa si bodo le težko kaj predstavljali. Prečudni Fichtejev panteizem, nekoliko prikrojeni nauk pitagorejcev o preseljevanju duš, predvsem pa nauk o *identiteti*, kakor ga je učil Schelling, vse to je bilo navadno snov najinega pogovora in je Morelli, ki je imela tako živo domišljijo, pomenilo največjo lepoto. Za tako imenovano osebno *identiteto* pravi Locke, se mi zdi, ko jo opredeljuje, da jo najdemo v zdravi pameti razumnega bitja. Ker osebo razumemo kot misleče bitje, obdarjeno z razumom, in ker vsako zavest zmeraj spremlja mišljenje, je to tisto, kar omogoča, da smo prav to, čemur pravimo »jaz« — in prav po tem se razločujemo od drugih mislečih bitij, to nam daje našo osebno *identiteto*, pomaga nam, da smo, kar smo. Toda *principium individuationis* — pojem te *identitete*, ki se s smrtjo za vedno izgubi ali pa se ne izgubi — je bil zame vseskozi misel,

ki me je zelo zanimala. To pa nič bolj zaradi tega, ker nas njene posledice spravljajo v začudenje in nas vznemirjajo, kakor zavoljo tega, ker je Morella govorila o teh stvareh s takim poudarkom in s tako prizadetostjo.

Vendar je prišel čas, ko me je skrivnost ženinega značaja začela mučiti kakor čuden urok. Nič več nisem mogel trpeti, da se me je dotaknila z belimi prsti, nič več nisem mogel prenesti globokega zvena njene pojoče govorice ne lesketanja njenih otožnih oči. Morella je vse to vedela, pa mi ni nikoli česa očitala. Zdelo se je, da se zaveda moje šibkosti ali moje blaznosti, in smehljajoč se je govorila, da je to Usoda. Zdelo se je tudi, da je vedela za meni neznan vzrok, zakaj se ji počasi odtujujem. Vendar ni nikoli spregovorila o tem ali namignila, kakšne narave naj bi bil ta vzrok. Bila pa je ženska in je dan za dnem venela. Čez nekaj časa sta se pokazali na njenih licih dve rdeči pegi in modre žile na njenem bledem čelu so postale še bolj vidne. Včasih se je za trenutek vsa moja narava prelila v sočutje, naslednji trenutek pa sem srečal pogled njenih pomenljivih oči, in tedaj mi je duša postala bolna in omotična, kakor je omotičen človek, strmeč v strašno brezno, ki mu ni mogoče izmeriti dna.

Ali moram priznati, da sem čakal trenutek Morelline smrti z vročo željo, ki me je uničevala? Res, čakal sem ga. Krhki duh pa se je oprijemal svojega prstnega bivališča še dosti dni, dosti tednov in mučnih mesecev, dokler moji izmučeni živci niso zmagali nad izmučenim razumom. Prevzel me je srd zaradi tega obotavljanja, in s srcem, podobnim hudičevemu srcu, sem preklinjal dneve in ure in grenke trenutke, ki se je zdelo, da se tako vlečejo in vlečejo, kakor je počasi zamiralo njeno plemenito življenje, podobno sencam, ko umira dan.

Toda nekega jesenskega večera, ko so na nebu počivali vsi vetrovi, me je Morella poklicala k svoji postelji. Nad vso zemljo se je širila rahla megla, na vodah se je lesketalo toplo žarenje, in nad

oktobrsko listje v gozdu se je z nebeškega oboka nenadoma spustila mavrica.

»To je dan vseh dni,« je rekla, ko sem se ji približal, »dan vseh dni za življenje ali za smrt. To je lep dan za sinove zemlje in življenja — ah, in še lepši dan za hčere neba in smrti!«

Poljubil sem jo na čelo, ona pa je nadaljevala: »Umiram, vendar bom živel.«

»Morella!«

»Nikoli ni bilo dni, ko bi me bil lahko ljubil — vendar boš njo, ki si jo preziral v življenju, oboževal v smrti.«

»Morella!«

»Še enkrat ti pravim: umiram. V meni pa živi še nekoliko tiste vdanosti — oh, kako malo! — ki si jo čutil do mene. In ko se bo moj duh ločil od mene, bo živel otrok, tvoj in moj otrok. Tvoji dnevi pa bodo dnevi žalosti — tiste žalosti, ki je najstanovitnejše čustvo med vsemi čustvi, kakor je cipresa najdalgotrajnejše drevo med vsemi drevesi. Zakaj ure tvoje sreče so minile in veselja ne trgamo dvakrat v življenju, kakor trgajo vrtnice v Pestumu dvakrat na leto. Nič več ne boš igral vesele igre s časom, neznani ti bosta mirta in vinska trta, po zemlji boš nosil s seboj svoj mrtvaški prt kakor muslimani v Meki.«

»Morella!« sem vzkliknil, »Morella, kako to veš?« Vendar je obrnila na blazini svoj obraz od mene, rahel drget je spreletel njene ude, umrla je in nikoli več nisem slišal njenega glasu.

A kakor je napovedala, je njen otrok, ki mu je umirajoča dala življenje in ki ni zadihal, dokler ni njegova mati prenehala dihati, njen otrok je živel, njena hči. Prečudno sta se razvijala njeno telo in njen razum, bila je popolna podoba nje, ki je odšla, in ljubil sem jo vneteje in z večjo ljubeznijo, kakor bi se mi kdaj zdelo, da je mogoče ljubiti zemeljsko bitje.

Nebo te čiste vdanosti pa se je kmalu stemnilo, in strah, groza in žalost so se pomikali čezenj kakor oblaki. Rekel sem že, da sta se deklici prečudno razvijala telo in razum. Zares čudna je bila njena hitra telesna rast, vendar so bile strašne, oh, tako strašne nemirne misli, ki so pritiskale name, ko sem opazoval razvoj njenega duhovnega bitja. Ali bi sploh moglo biti drugače, ko sem dan za dnem odkrival v otrokovih mislih moči in zmožnosti odrasle ženske in ko je bilo iz otroških ust slišati zrele nauke življenjskih izkušenj in ko sem videl vsako uro modrost ali strast zrelih let tleti v njenih globokih, zamišljenih očeh? Ko je vse to postalo očitno mojim prestrašenim čutom, ko tega nisem mogel nič več skrivati svoji duši in ne prepoditi iz čustev, se ni mogoče čuditi, da se je strašen vznemirjajoč sum priplazil v mojega duha in da so se moje prestrašene misli spomnile čudnih zgodb in teorij mrtve Morelle, ki me je obhajala groza ob njih. Bitje, ki mi ga je usoda zapovedala ljubiti, sem skrnil pred radovednostjo sveta, in v svojem samotnem domu sem z morečo tesnobo opazoval vse, kar je bilo v kaki zvezi z ljubljenim bitjem.

In minevala so leta, dan za dnem sem strmel v sveti, mili in zgovorni obraz tega dekleta. Gledal sem njeno zoreče telo in dan za dnem sem odkrival nove podobnosti med otrokom in materjo, med otožnostjo in smrtjo. Sence podobnosti so postajale vsako uro temnejše, vse bolj so bile vidne, izrazite in zastrašujoče, ko sem se oziral vanje. To, da je bil njen smeh podoben materinemu smehu, sem lahko prenesel. Potem me je spreletel mraz, ko sem videl, da mu ni samo podoben, ampak da mu je popolnoma *enak*. To, da so bile njene oči kakor Morelline oči, sem lahko prenesel. Vendar pa so prepogosto pogledale v globino moje duše z izrazom Morellinih oči, ki so prodirale vame in me begale. V obrisu njenega visokega čela in v kodrih svilenih las in v belih prstih, ki so se pogrezali vanje, in v žalostnem zvenenju njene govornice, predvsem, oh, predvsem pa v rečenicah in izrazih mrtve žene, ki sem jih slišal iz ust živega

in ljubljenega bitja, sem našel dosti hrane za moreče misli in za strah — za črva, ki *ni hotel* umreti.

Tako je minilo prvo desetletje njenega življenja in še zmerom je živela moja hči na zemlji brez imena. »Otrok moj« in »ljubezen moja«, s temi besedami jo je imenovala očetova nežnost, ker pa je bila vse življenje strogo ločena od sveta, ni dobila drugega imena. Morellino ime je umrlo z njo ob njeni smrti. Hčeri nisem nikoli govoril o materi — to se mi je zdelo nemogoče. V kratki dobi svojega življenja ni dobila nikakih vtisov o zunanjem svetu, razen tistih, ki so jih dovoljevale ozke meje njene osamljenosti. Nazadnje pa se je mojemu nemirnemu in razrvanemu duhu zazdelo, da bo obred krsta nekaka odrešitev od strahov moje usode. Ob krstnem kamnu sem se obotavljal izreči kako ime. Dosti imen za vse, kar je pametno in lepo, iz starih in novih časov, iz moje in iz tujih dežel, se mi je zbralo na ustnicah, dosti, dosti lepih imen za vse, kar je milo in srečno in dobro. Kaj me je potem nagnilo, da sem vznemiril spomin mrtve žene? Kateri zli duh me je prisilil, da sem zašepetal tiste glasove, ki je že ob spominu nanje navadno zaplala moja kri in se v hroudournikih pognala od senc proti srcu? Kakšen vrag je spregovoril iz prepadov moje duše, ko sem pod temnimi oboki sredi molčeče noči zašepetal svetemu možu v uho tiste zloge: Morella? Kakšno še bolj zavrženo bitje je bilo krivo, da so se poteze na obrazu mojega otroka skrčile, kakšno zavrženo bitje jih je poškopilo z barvo smrti, ko se je deklica zdrznila ob tem komaj slišnem glasu in obrnila steklene oči od zemlje proti nebu, potem pa se je zgrudila na črne stopnice pri grobnici naše družine in odgovorila: »Tu sem!«

Razločno, mrzlo in mirno je zazvenelo teh nekaj glasov v mojih ušesih, potem pa so kakor raztopljen svinec sikajoč zdrknili v moje možgane. Dolga leta lahko minejo, spomin na ta čas pa ne bo nikoli minil. Ne da bi ne vedel, kaj so rože in vinska trta, vendar sta trobelika in cipresa noč in dan metali senco name. Izgubil sem vsako

možnost presoje, kar zadeva čas in prostor, in zvezde moje usode so izginile z neba, in tedaj je zemlja potemnela, in njene postave so hodile mimo mene kakor bežeče sence, in med njimi sem videl eno samo — Morello. Vetrovi neba so šepetali en sam glas v moja ušesa in morski valovi so neprestano mrmrali eno samo besedo — Morella. Ona pa je umrla in z lastnimi rokami sem jo nesel v njen grob. Dolg in trpek je bil moj nasmeh, ko v grobnici, ki sem vanjo polagal drugo, nisem našel nobenih sledov o prvi — Morelli.

Pretiravanje

— *in vsi so odšli*
po prstih silno začudeni.
Satire škofa Halla

Sem — to se pravi, *bil* sem — imeniten mož; pa niti nisem napisal Juniusa niti nisem nosil maske; kajti ime mi je, mislim, Robert Jones in rodil sem se nekje v mestu Fum-Fudge.

Prvo, kar sem storil v svojem življenju, je bilo, da sem se z obema rokama zgrabil za nos. Moja mama je to opazila in me imela za ve-leum — moj oče se je od veselja razjokal in mi poklonil razpravo o nososlovju. To sem obvladal, preden sem oblekel prve hlače.

Tedaj sem zaznal svojo pot v znanost in kmalu mi je postalo umljivo, da lahko človek, ki ima dovolj dober nos, prispe v imenitnost, če le gre za njim. Toda moja pozornost se ni omejevala zgolj na teorije same. Vsako jutro sem nekajkrat potegnil za svojo kumaro in naredil pol ducata požirkov žganja.

Ko sem postal polnoleten, me je oče nekega dne vprašal, če bi stopil z njim v njegovo delovno sobo.

»Sin moj,« je dejal, ko sva sedla, »kaj je končni cilj tvojega življenja?«

»Oče moj,« sem odgovoril, »to je študij nososlovja.«

»Kaj pa, Robert,« je povprašal, »je nososlovje?«

»Oče,« sem rekel, »to je znanost o nosovih.«

»Pa mi lahko poveš,« je pozvedoval, »kakšen je pomen nosu?«

»Nos, oče moj,« sem odvrnil silno raznežen, »so različno ocenjevali tisoči različnih piscev.« (Pri tem sem izvlekel svojo uro.) »Zdaj je poldne ali nekaj takega — dovolj časa imava, da jih bova pred

polnočjo vse obdelala. Če torej začneva: Nos je po Bartholinusu tista štrlina — tista zboklina — tista izrastlina — tista —«

»Dovolj bo, Robert,« se je vmešal dobri stari roditelj. »Zaprepaden sem nad tem, kako na široko si obveščen — res — primejduš!« (Pri tem je zatisnil oči in si položil roko na srce). »Pridi sem!« (Vtem me je poprijel za roko). »Lahko bi se reklo, da je zdaj tvoje vzgoje konec — skrajni čas je, da se postaviš na lastne noge — in ne bo boljšega, kot da samo greš za nosom — tako — tako — tako —« (Pri tem me je vrgel po stopnicah in skoz vrata). »Tako, zgini iz moje hiše in Bog te blagoslovi!«

Ker sem se počutil božansko *navdihnjenega*, sem imel ta pripekljaj bolj za srečnega kot za kaj drugega. Sklenil sem, naj me vodi očetovski nasvet. Odločil sem se, da bom šel za nosom. Nemudoma sem enkrat ali dvakrat potegnul zanj in brž napisal sestavek o nososlovju.

Po vsem Fum-Fudgeu je zavrelo.

»Sijajen veleum!« je zapisal *Quarterly*.

»Nenadkriljiv psiholog!« je zapisal *Westminster*.

»Bister dečko!« je zapisal *Foreign*.

»Odličan pisec!« je zapisal *Edinburgh*.

»Globok mislec!« je zapisal *Dublin*.

»Velik mož!« je zapisal *Bentley*.

»Božanska duša!« je zapisal *Fraser*.

»Nekdo izmed nas!« je zapisal *Blackwood*.

»Kdo bi lahko bil?« je dejala gospa Bas-Bleu.

»Kaj bi lahko bil?« je dejala gospodična Bas-Bleu.

»Kje bi lahko bil?« je dejala gospodičnica Bas-Bleu. — Sam pa se sploh nisem menil za te ljudi — stopil sem le v umetniško delavnico.

Vojvodinja Kdo-bi-si-mislil je pozirala; markiz Tako-ah-tako je pridrževal vojvodinjinega kodra; grof To-in-ono se je šalil; Njegovo

Kraljevsko Veličanstvo Ne-dotikaj-se-me pa se je nagibalo nad njen naslanjač.

Približal sem se slikarju in zavihal nos.

»Oh, lepo!« je zavzdihnila Njena Milost.

»Oh, joj!« je jeknil markiz.

»Oh, nezaslišano!« je zastokal grof To-in-ono.

»Oh, ogabno!« je zarenčalo Njegovo Kraljevsko Veličanstvo.

»Kaj hočete zanj?« je vprašal umetnik.

»Za njegov *nos*!« je zaklicala Njena Milost.

»Tisoč funtov?« sem dejal in se usedel.

»Tisoč funtov?« je vprašal slikar in se zamislil.

»Tisoč funtov,« sem rekel.

»Lepo!« je dejal navdušeno.

»Tisoč funtov,« sem rekel.

»Jamčite zanj?« je vprašal in obrnil nos k svetlobi.

»Da,« sem rekel in ga dobro pihnil.

»Je *povsem* pristen?« je povprašal in se ga s spoštovanjem dotaknil.

»Hm!« sem rekel in ga zavihal stran.

»Še *nima* dvojnika?« je vprašal in ga preiskal skozi mikroskop.

»Nobenega,« sem rekel in ga zavihal.

»*Izvrstno!*« je vzkliknil v presenečenju ob krasoti takega ravnanja.

»Tisoč funtov,« sem rekel.

»*Tisoč funtov?*« je rekel.

»Natanko,« sem rekel.

»*Tisoč funtov?*« je rekel.

»Ravno toliko,« sem rekel.

»Dobili jih boste,« je rekel. »Kakšna umetniška *vrednost!*« Vtem mi je brez odlašanja napisal ček in napravil osnutek mojega nosu. Na Jermynski ulici sem najel stanovanje in poslal Njenemu Veličan-

stvu devetindevetdeseti izvod *Nososlovja* s portretom rilca. — Tista uboga mala trska, waleški princ, me je povabila na večerjo.

Bili smo sami ugledni in *izbrani* ljudje.

Bil je tam sodobni Platonik. Navajal je Porfirija, Jambliha, Plotina, Proklosa, Hieroklesa, Tirija Maksima in Sirianusa.

Bil je tam mož človeške popolnosti. Navajal je Turgota, Pricea, Priestleyja, Condorceta, De Staëlovo in *Prizadevnega študenta slabega zdravja*.

Bil je tam sir Popoln Paradoks. Izjavil je, da so vsi norci filozofi in da so vsi filozofi norci.

Bil je tam Estetik Etik. Govoril je o ognju, enoti in atomih; o razdeljeni in predobstojni duši; o privlačnosti in neskladnosti; o prvinskem razumu in homeomeriji.

Bil je tam Bogoslovec Bogoslovski. Kramljal je o Evzebiju in Ariju, o krivi veri in nicejskem cerkvenem zboru; o pusejizmu in konsubstancializmu; o homousiosu in homouioisiosu.

Bil je tam Sekljano Meso iz kraja Rocher de Cancale. Omenjal je Muritona z rdečim jezikom; cvetače in sok veloute; teletino *à la sv. Menehoult*; marinado *à la sv. Florentin*; in želirane pomaranče *en mosaïques*.

Bil je tam Pivko Polič. Dotaknil se je Latourja in Markbrünnena; Mosseuxa in Chambertina; Richbourga in Saint Georgea; Haubriona, Leonvilla in Médoca; Baraca in Preignaca; Grava, Sauterna, Lafitta in Saint-Péraya. Odkimal je pri Closu de Vougeotu in povedal, z zatisnjenimi očmi, razliko med šerijem in amontilladom.

Bil je tam signor Tintontintino iz Firenc. Razpravljal je o Cimabueju, Arpinu, Carpacciu in Argostinu — o Caravaggiievi otožnosti, o Albanovi milini, o Tizianovi barvitosti, o Rubensovi zamolklosti in o prešernosti Jana Steena.

Bil je tam rektor vseučilišča v Fum-Fudgeu. Menil je, da so mesecu v Trakiji pravili Bendis, v Egiptu Bubastis, v Rimu Dian, v Grčiji pa Artemida.

Bil je tam imenitni Turek iz Carigrada. Ni si mogel kaj, da ne bi razmišljal o tem, kako so krilatci bili konji, petelini in biki; da je imel nekdo v šestih nebesih sedemdeset tisoč glav in da je zemljo podpirala kot nebo sinja krava z neprecenljivim številom rogov.

Bil je tam Delphinus Poliglot. Povedal nam je, kaj se je zgodilo s trinosemdesetimi Ajshilovimi zgubljenimi žaloigrami; s štiriinpetdesetimi Isejevimi slavnostnimi govori; s tristo enaindevetdesetimi Liziasovimi govori; s stoosemdesetimi Teofrastovimi razpravami; z osmo Apolonijevo knjigo o stožčevem preseku; s Pindarjevimi hvalnicami in slavospevi; in s petinštiridesetimi žaloigrami Homerja mlajšega.

Bil je tam Ferdinand Fitz Fossillus Feltspar. Obvestil nas je o vsem v zvezi z notranjim izgorevanjem in s terciarnimi tvorbami; s plinastimi, tekočimi in trdimi stanji; s kremenjakom in z laporjem; s skrilavcem in z glinencem; s sadro in z lavo; s smukcem in z apnencem; s sfaleritom in z amfibolom; s sljudovcem in sprimkom; s cianidom in z luskavcem; s hematitom in tremolitom; z antimonom in s kalcedonom; z manganom in vsem, kar še ni znano.

Bil sem tam jaz. Govoril sem o sebi; o sebi, o sebi, o sebi; o nososlovju, o svojem sestavku in o sebi. Zavihal sem nos in govoril o sebi.

»Sijajen bistrournjež!« je dejal Princ.

»Veličastno!« so dejali gostje; in naslednje jutro je prišla na obisk Njena Milost Kdo-bi-si-mislil.

»Bi šli k Almacku, ljubi človek?« je dejala in me poščegetala pod brado.

»V čast mi bo,« sem dejal.

»Z nosom in vsem?« je vprašala.

»Kakor sem živ,« sem odvrnil.

»Tu je torej vizitka, duša moja. Naj povem, da *boste* prišli?«
»Spoštovana vojvodinja, srčno rad.«
»Dajte no! — Nosno rad, vendar!«
»V celoti z njim, ljuba moja,« sem dejal. — Torej sem ga enkrat ali dvakrat zafrkal in se znašel pri Almacku.
Sobane so bile natrpane do zadušljivosti.
»Prihaja!« je dejal nekdo na stopnišču.
»Prihaja!« je dejal nekdo više zgoraj.
»Prihaja!« je dejal nekdo še dlje.
»Tu je!« je vzkliknila vojvodinja. »Tu je ljubček!« me je z obema rokama krepko zgrabila in me trikrat poljubila na nos.
Tako je sledilo izrazito vznemirjenje.
»*Diavolo!*« je zakričal grof Capricornutti.
»*Dios guarda!*« je zamrmral plemič Bodalce.
»*Mille tonnerres!*« je izustil princ de Grenouille.
»*Tausend Teufel!*« je zarenčal knez pl. Bluddennuff.
Nisem mogel zdržati. Razjezil sem se. Kratko sem se obrnil k Bluddennuffu.
»Gospod!« sem mu rekel, »vi ste pavijan.«
»Gospod,« je odvrnil po premolku, »*Donner und Blitzen!*«
To je bilo vse, kar si je bilo mogoče želeči. Izmenjala sva posetnici. Naslednje jutro sem mu na Krednem posestvu odstrelil nos — in potem zavil k svojim prijateljem.
»*Bête!*« je dejal prvi.
»Norec!« je dejal drugi.
»Bebec!« je dejal tretji.
»Osel!« je dejal četrti.
»Tepec!« je dejal peti.
»Butelj!« je dejal šesti.
Ob vsem tem sem se počutil užaljenega, in tako sem se obrnil na svojega očeta.

»Oče,« sem vprašal, »kaj je končni cilj mojega življenja?«

»Sin moj,« je odvrnil, »to je še vedno študij nososlovja; toda ko si zadel kneza v nos, si šel predaleč. Odličen nos imaš, to je res; toda zdaj Bluddennuff nima nobenega. Tebe obsojajo, on pa je postal junak dneva. Zagotavljam ti, da se v Fum-Fudgeu uglednost kakega imenitnika meri po velikosti njegovega rilca — toda, sveta nebesa, ni se mogoče meriti z imenitnikom, ki rilca sploh nima.«

William Wilson

*Kaj rečem naj? Kaj pravi težka vest,
pošast na moji poti?*

Chamberlainova *Faronida*

Dovolite mi, da se za zdaj imenujem William Wilson. Ni treba, da bi moje pravo ime umazalo čisti list, ki leži tu pred menoj. Saj je bilo že preveč deležno prezira, zgražanja in nejevolje, preveč je že bilo kamen spotike za mojo družino. Ali niso jezni vetrovi razglasili do najoddaljenejših pokrajin zemeljske krogle njegove sramote, ki ji ni primere? Oh, zavrženi človek, najbolj zapuščen izmed vseh zavrženih, ali nisi za zmeraj mrtev za ta svet, za njegove časti, za njegovo cvetje, za njegove zlate upe? In ali žalosten, teman in neskončen oblak ne visi večno med tvojimi upi in nebom?

Tudi če bi mogel, ne bi hotel danes tu obupati spominov na svoja zadnja leta, ne bi hotel govoriti o neizrekljivi bedi in neodpuštljivem hudodelstvu. Ta doba, ta zadnja leta so se naglo vzdignila do največje sramote, in moj edini namen je določiti, od kod izvira. Ljudje navadno postajajo nizkotni počasi. Z mene pa je vsa krepost odpadla v trenutku kakor plašč. Od razmeroma majhne pokvarjenosti sem z velikanskimi koraki stopil v sredo več ko heliogabalskih strahot. Zdaj vam bom povedal, kakšno naključje, kakšen dogodek je bil kriv, da je prišlo do tega zla. Smrt se mi približuje, in senca, ki hodi pred njo, blažilno vpliva na mojega duha in ga je omečila. Ko grem skozi to mračno dolino, hrepenim po sočutju, skoraj bi bil dejal po usmiljenju svojih človeških bratov. Rad bi videl, ko bi verjeli, da sem bil do neke mere suženj okoliščin, kjer človeška pamet nima nobene moči. Želel bi, da bi odkrili zame v teh drobnih dejstvih, ki jim jih bom povedal, kako majhno oazo *usodnosti* sredi puščave

samih zablod. Rad bi videl, da bi priznali, kar vsekakor morajo priznati, in to je, da človek, čeprav so morda zmeraj bile na svetu prav tako velike skušnjave, ni bil nikoli *tako* preizkušan in da prav gotovo ni nikoli *tako* padel. Ali zaradi tega tudi ni nikoli tako trpel? Ali zares nisem živel v nekakih sanjah? In ali zdaj ne umiram kot žrtev strahot in skrivnosti najbolj čudnih prividov pod mesecem?

Sem potomec rodu, ki se je zmeraj odlikoval z močno domišljijo in ki je opozarjal nase z lahko razdražljivim značajem. Že v najbolj zgodnji mladosti sem pokazal, da sem podedoval brez izjeme vse značilnosti našega značaja. Kolikor starejši sem postajal, toliko bolj so se razvijale, nazadnje pa so bile zaradi marsičesa vzrok za resnično zaskrbljenost mojih prijateljev, povzročale pa so nedvomno škodo tudi meni samemu. Postal sem svojeglav, vdajal sem se najbolj čudnim muham in bil sem plen najbolj nebrzdanih strasti. Moji starši so bili šibkega značaja in obremenjeni z istimi prirojeni-mi slabostmi kakor jaz, zato niso mogli dosti storiti, da bi zavrli zla nagnjenja, ki so se tako očitno kazala. Nekaj slabotnih in zgrešenih poskusov se je končalo zanje s popolnim neuspehom, zame pa kajpada s popolnim zmagoslavjem. Od tega časa je bil moj glas v naši hiši postava. In v času, ko se le malokateri otrok osvobodi otroških shojčkov, so mene prepustili vodstvu moje lastne volje, in postal sem v vsem, razen po imenu, gospodar svojih dejanj.

Moji najbolj zgodnji spomini na šolsko življenje so zvezani z veliko, prostorno elizabetinsko hišo v nekem mračnem angleškem kraju, kjer je bilo dosti velikanskih in grčavih dreves in kjer so bile vse hiše zelo stare. Drži, to čudovito staro mestece je bilo tako, kakor da ga gledaš v sanjah, in je pomirjujoče vplivalo na duha. Ta trenutek se mi zdi, da čutim oživljajoči hlad njegovih ulic z gostimi sencami, da vdihujem vonjave njegovih tisočerih grmov, in znova me spreleti neizrekljiva slast ob spominu na nizki, votli zvok cerkvenih zvonov, ki vsako uro s hitrimi, zamolklimi, brnečimi udarci

vznemirijo tišino mračnega zraka; vanjo se je potopil prhneči gotski zvonik in zaspal.

Mogoče mi to, da se mudim pri drobnih šolskih spominih in šolskih skrbeh, daje toliko zadovoljstva, kolikor ga danes sploh še lahko občutim. Potopljenemu v bedo, oh, v bedo, ki je vse preveč resnična, mi bo oproščeno, ker iščem olajšanje, čeprav le majhno in kratkotrajno, v nekaj ničevih nadrobnostih. Še več, čeprav so te posamičnosti skrajnje nepomembne in celo smešne same po sebi, dobivajo v moji domišljiji nepričakovano pomembnost, ker so povezane z dobo in krajem, kjer zdaj opažam prve zastrte opomine usode, ki je pozneje zgrnila name toliko sence. Zato mi pustite, da se potopim v spomine.

Kakor sem dejal, je bila hiša stara in nepravilnih oblik. Zemljišče je bilo obsežno, vse skupaj pa je obdajal visok in trden opečni zid, na vrhu je bila položena plast malte, vanjo pa je bilo zataknjeno zdrobljeno steklo. Ta zid, podoben jetniškemu zidu, je predstavljal mejo našega kraljestva. Na drugo stran smo pogledali samo trikrat na teden, enkrat vsako soboto popoldne, ko nam je bilo dovoljeno, da smo šli vsi skupaj v spremstvu dveh pomožnih učiteljev na sprehod po sosednjem polju, in dvakrat v nedeljo, ko so nas razvrščene, kakor je bilo predpisano, peljali k jutranji in večerni službi božji v edino mestno cerkev. Naš šolski predstojnik je bil pastor pri tej cerkvi. S kakšnim nepopisnim začudenjem in s kakšno osuplostjo sem ga navadno gledal iz naše oddaljene klopi na koro, ko je s slovesnim in počasnim korakom stopal na prižnico! Ali je bilo mogoče, da je bil ta častitljivi duhovni gospod s tako resnoblanim obrazom, s tako zlikano in duhovniško nagubano in ohlapno obleko, s tako skrbno napudrano, tako trdno in tako veliko lasuljo — ali je bilo mogoče, da je bil to isti človek, ki je malo prej s čemernim obrazom in v obleki, dišeči po njuhancu, s palico v roki izvrševal drakonske

postave naše šole? Oh, velikanski paradoks, preveč nezaslišan, da bi ga bilo mogoče rešiti!

Na enem izmed vogalov tega mogočnega zidu so kazala svojo mrko zunanost še mogočnejša vrata. Bila so okovana in obita z železnimi žebli, nad njimi pa so molele kvišku železne konice. Kakšen neznanski strah so budile v naših srcih! Nikoli niso bila odprta, razen za tiste tri izhode in prihode v določenih časovnih presledkih, ki sem jih pravkar omenil. Tedaj pa smo v vsakem škripajočem glasu njihovih mogočnih tečajev odkrili polno skrivnosti in nič koliko snovi za slovesne pogovore in še slovesnejše premišljevanje.

Prostrani ograjeni prostor je imel nepravilno obliko in dosti obsežnih oddelkov. Od teh so bili trije ali štirje največji določeni za igrišče. Bilo je ravno in pokrito z drobnim, ostrim peskom. Dobro se spominjam, da na njem ni bilo ne dreves ne klopi ne česa podobnega. Seveda je bilo za hišo. Pred njo pa je bil majhen vrt, posajen z zeleniko in drugim grmičevjem, vendar smo skozi ta posvečeni konec šli le ob zelo redkih priložnostih, na primer tedaj, ko smo prišli v šolo ali ko smo odhajali na počitnice, ali morebiti tedaj, kadar je kak sorodnik ali prijatelj prišel po nas in smo veseli odhajali domov za božič ali na poletne počitnice.

Toda ta hiša! Kako čudna in starinska je bila, zame pa je bila resnično pravljíčna palača! Prav zares ni bilo ne konca ne kraja njenih zavitih hodnikov, prostorov in stranskih prostorov, ki si jih nisi mogel razložiti. Vselej je bilo težko z gotovostjo povedati, v katerem izmed njenih dveh nadstropij je bil človek v določenem trenutku. Bilo je gotovo, da boš moral iz vsake sobe v vsako drugo iti po treh ali štirih stopnicah, bodisi navzgor ali pa navzdol. Tudi stranskih delov stavbe je bilo brez števila in ni si jih bilo mogoče predstavljati. Prostori so bili tako povezani med seboj, da si v nekakem krogu prišel spet na mesto, od koder si odšel. In naše najnatančnejše predstave o vsej hiši niso bile dosti drugačne od tistih, ki

smo si jih ustvarili o neskončnosti. Vseh pet let, kolikor sem živel tu, nisem nikoli mogel prav povedati, v katerem oddaljenem delu hiše je majhna spalnica, določena zame in za kakih osemnajst ali dvajset drugih učencev.

Šolska soba je bila največji prostor v tej hiši, meni pa se je zdelo, da je največji prostor na vsem svetu. Bila je zelo dolga, ozka in strašno nizka, imela je šilasta gotska okna in hrastov strop. V oddaljenem in strah vzbujajočem kotu je bil štirioglat, ograjen prostor, velik kakih osem ali deset čevljev, ki je »med urami« predstavljaj *sanctum* našega šolskega predstojnika, prečastitega doktorja Bransbyja. Ograja je bila trdna, imela je močna vrata, in vsi bi bili rajši umrli *peine forte et dure*, kakor da bi jih odprli, kadar »domine« ni bil navzoč. V drugih dveh kotih sta bili podobni ograji, ki smo ju sicer dosti manj spoštovali, a sta nam kljub temu vzbujali velik strah. Prva je bila pult učitelja »klasike«, druga pa pult učitelja »angleščine in matematike«. Po sobi so bili razpostavljeni številni pulti in klopi, stali so vse križem brez kakršnega koli reda, bili so črni, stari in obrabljeni, na njih so se žalostno grmadili veliki kupi knjig, zamazanih z odtisi prstov, bili pa so tudi tako prekriti z začetnimi črkami, celimi imeni, smešnimi figurami in številnimi drugimi umetnijami, izrezljanimi z nožem, da so skoraj popolnoma zgubili še tisto malo prvotne oblike, ki so jo morebiti imeli v davno minulih časih. Velikansko vedro z vodo je stalo na enem koncu sobe, na drugem pa neverjetno velika ura.

Obkrožen z mogočnimi zidovi te častitljive šole sem preživel tretje petletje svojega življenja, pa vendar ne v dolgočasju ali nevolji. Prekipevajočemu otroškemu duhu ni treba zunanjega sveta dogodkov, da se ima s čim ukvarjati ali da se kratkočasi. Ta navidezno žalostna enoličnost šole je bila vsa polna stvari, ki so me močneje vznemirjale, kakor me je v zrelejši mladosti naslada ali v najboljši moški dobi hudodelstvo. In vendar moram verjeti, da je bilo v mojem zgodnjem

duhovnem razvoju dosti nenavadnega in celo dosti pretiranega. Ljudje na splošno v zreli dobi le prav poredko ohranijo o dogodkih zelo zgodnjih otroških let kake razločne vtise. Vse je sama siva senca, zabrisan in nejasen spomin, nedoločno iskanje revnih užitkov in namišljenih muk. Pri meni pa to ni tako. Že v otroških letih sem moral občutiti z močjo odraslega človeka vse tisto, kar zdaj vidim vtisnjeno v svoj spomin s tako živimi, tako globokimi in tako trajnimi potezami, kakor so napisi na kartaginskih novcih.

In vendar, kako malo, kako malo bi bilo po sodbi drugih ljudi med vsem tem takega, kar bi bilo vredno spomina! Jutranje prebujanje, večerni ukaz, da je treba iti v posteljo, učenje, glasno ponavljanje, prosto popoldne v rednih časovnih presledkih in sprehodi. Igrišče s svojimi prepiri, razvedrilom in spletkami. Vse to je po zdavnaj pozabljeni čarovniji mojega duha postalo tako, da je nosilo v sebi nebrzdana čustva, svoj svet, bogat z dogodki, pravo vesoljstvo najrazličnejših občutkov in najstrašnejšega in najbolj ognjevitega nemira. »*Oh, le bon temps, que ce siècle de fer!*«

Zares, ognjevitost, razvnetost in ukazovalnost moje narave so kmalu povzročile, da sem bil med sošolci vidna oseba, in počasi in docela naravno so mi zagotovile premoč nad vsemi, ki niso bili dosti starejši od mene — nad vsemi, z eno samo izjemo. Ta izjema je bil neki učenec, ki je imel isto ime in priimek kakor jaz, čeprav ni bil moj sorodnik — v resnici nepomembna okoliščina. Zakaj kljub temu, da sem bil plemenitega rodu, je bilo moje ime eno tistih vsakdanjih imen, ki so, kakor se zdi, po pravici, pridobljena z dolgotrajno uporabo, postala pred davnim časom splošna last. Zato se v tej pripovedi imenujem William Wilson, kar je izmišljeno ime, ne dosti drugačno od resničnega. Moj soimenjak si je edini izmed vseh tistih, ki smo jim v šolskem jeziku rekli »naša družba«, drznil tekmovati z menoj pri učenju, v športu in v prepirih na igrišču, nikakor ni hotel slepo verjeti mojim trditvam in ni se hotel podrediti moji volji,

zares je bil toliko predrzen, da se je zmeraj in povsod upiral mojim samovoljnim zapovedim. Če je kje na svetu skrajni in neomejeni despotizem, potem je to despotizem gospodovalne deške narave nad manj odločnimi duhovi drugih tovarišev.

Wilsonovo upiranje mi je bilo izvir največje zmedenosti, in to še toliko bolj, ker sem kljub bahaštvu, ki sem z njim pred drugimi obravnaval njega in njegove namene, skrivaj čutil, da se ga bojim, in nisem si mogel kaj, da ne bi mislil, kako je ta enakost z mano, ki jo je tako lahko uveljavljal, v resnici dokaz njegove premoči. Zakaj moral sem se neprestano naprezati, če nisem hotel biti premagan. Vendar sem to premoč in celo to enakost v resnici priznaval samo jaz. Zdelo se je, da je najini tovariši zaradi nekake nedopovedljive slepote niti ne slutijo. Dejansko njegovo tekmovanje z menoj, njegovo upiranje in še posebno njegovo predrzno in vztrajno poseganje v moje zadeve ni bilo toliko očitno, ampak bolj skrito. Videti je bilo, da mu manjka tiste prizadevnosti, ki je gnala mene, in tiste strastne duhovne moči, ki me je usposabljala, da sem se odlikoval. Mogoče bi si bilo misliti, da ga k tekmovalnosti podžiga samo muhasta želja, da bi me dražil, me spravljal v začudenje in me jezil, čeprav so bili trenutki, ko sem moral z občutkom začudenja, ponižanja in razdraženosti opaziti, da je s svojimi žalitvami, napadi in kljubovalnostjo združil nekako zelo neumestno in prav gotovo docela nezaželeno *ljubeznivost*. To čudno vedenje sem si lahko razlagal samo tako, da izvira iz domišljavosti, ki si nadeva prostaški videz pokrovitelja in zaščitnika.

Morda je ta poteza v Wilsonovem vedenju skupaj s tem, da sva imela enako ime, in z golim naključjem, da sva stopila v šolo isti dan, ustvarila med starejšimi učenci prepričanje, da sva brata. Ti se navadno ne ukvarjajo preveč natančno z zadevami mlajših tovarišev. Prej sem že povedal ali bi bil moral povedati, da Wilson ni bil prav nič v sorodstvu z našo družino. Bilo pa je gotovo: ko *bi* bila

brata, bi morala biti dvojčka, zakaj ko sem zapustil šolo doktorja Bransbyja, sem po naključju zvedel, da je bil moj soimenjak rojen devetnajstega januarja 1813, in tu se stvari precej zanimivo ujema-jo, saj sem bil tudi jaz rojen prav istega dne.

Mogoče se zdi čudno, da se kljub neprestanemu strahu, ki mi ga je vzbujalo Wilsonovo tekmovanje z menoj in njegov neznosni duh nasprotovanja, nisem mogel prisiliti, da bi ga zares sovražil. Seveda sva imela skoraj slednji dan kak spor, pri katerem mi je očitno izročil palmo zmage, vendar pa se mu je zmeraj nekako posrečilo in mi je dal čutiti, da je pravzaprav on tisti, ki jo zasluži. Nekak občutek ponosa pri meni in resno dostojanstvo pri njem pa sta nama pomagala, da »se nisva nehala meniti«, kakor smo temu rekli, medtem ko je marsikatera poteza najinih zelo sorodnih značajev budila v meni čustvo, ki mu je morda samo najin položaj preprečeval, da ni dozorelo v prijateljstvo. Zares je zelo težko ugotoviti ali celo opisati, kakšna so bila moja resnična čustva do njega. Sestavljala so nekako pisano in zelo raznovrstno mešanico — nekoliko jezne zlovoljnosti, ki pa še ni bila sovraštvo, nekoliko upoštevanja, več spoštovanja, dosti strahu in zelo dosti zmedene radovednosti. Za tistega, ki se ukvarja z moralo, moram še dodati, da sva bila z Wilsonom neločljiva tovariša.

Ni bilo dvoma, da je to najino nenaravno razmerje vsem mojim napadom nanj (in bilo jih je dosti, tako odkritih kakor prikritih) dajalo bolj obliko šal in celo pravega posmeha (kar je povzročalo bolečino, ker je imelo videz norčevanja) kakor pa obliko resnejšega in izrazitejšega sovraštva. Moja prizadevanja za to pa niso bila zmemrom enako uspešna, čeprav so bili moji načrti še tako ostroumno pripravljeni. V značaju mojega soimenjaka je namreč bilo dosti tiste zadržane in mirne resnosti, ki tedaj, ko je uživala svoje bistre šale, ni pokazala nikake Ahilove pete in ni nikoli dala nobene priložnosti, da bi se ji bilo mogoče smejati. V resnici sem lahko odkril eno samo

ranljivo mesto, to pa se je skrivalo v neki njegovi posebnosti, ki je morebiti izvirala iz kake podedovane bolezni, in prav gotovo bi ji prizanesel vsak nasprotnik, ki bi ne bil tako na koncu s pametjo, kakor sem bil jaz. Moj tekmeč je imel nekako napako v glasilkah ali v grlu, in ta mu ni dopuščala, da bi kdaj povzdignil glas in da bi govoril drugače kakor z zelo tihim šepetanjem. Nisem si dal vzeti te priložnosti in sem to napako nečastno izkoriščal v svoj prid.

Wilson mi je to vračal na najrazličnejše načine, posebno pa me je spravljala v slabo voljo neka vrsta njegove iznajdljivosti. Kako je njegova bistrumnost prvokrat sploh odkrila, da me bo taka malenkost tako zelo jezila, to je vprašanje, ki ga nisem nikoli mogel rešiti. In ko je to odkril, me je navadno s tem jezil. Zmeraj se mi je upiralo moje neplemenito družinsko ime in zelo vsakdanje, navadno, če ne naravnost plebejsko krstno ime. Ti besedi sta bili pravi strup za moja ušesa, in ko je tisti dan, ko sem prišel v šolo, prišel tja še drugi William Wilson, sem bil jezen nanj, ker je imel moje ime, in dvakrat nesrečen zaradi tega imena, ker ga je imel tuj človek, ki bo kriv, da se bo dvakrat ponavljalo, ki bo neprestano v moji družbi in ki se bodo njegove zadeve, kakor se v šoli navadno dogaja, zaradi enakih imen nujno mešale z mojimi.

Občutek razdraženosti, ki ga je to povzročalo, je postajal močnejši in močnejši ob vsaki priložnosti, kadar se je pokazala telesna ali duševna sorodnost med mojim tekmečem in menoj. Tedaj še nisem bil odkril pomembnega dejstva, da sva istih let. Opazil pa sem, da sva enako visoka in da sva si tudi nenavadno podobna po zunanji podobi in po izrazu obraza. Zelo me je tudi razdražila govorica, da sva v sorodstvu, ki se je razširila v višjih razredih. Z eno besedo: nič me ni moglo bolj razburiti (čeprav sem tako vznemirjenost skrbno skrival) kakor kakršno koli namigavanje, da sva si podobna po duhu, telesu in vedenju. Vendar pa v resnici nisem imel nikakega razloga za misel, da je ta podobnost (razen vprašanja o sorodstvu

in kar je zadevalo Wilsona samega) kdaj postala snov za pripombe ali da so jo najini šolski tovariši sploh opazili. Bilo je očitno, da jo je on opazil z vsem, kar je bilo značilno zanjo, in to prav tako dobro kakor jaz. Da pa je mogel v takih okoliščinah odkriti tako hvaležno področje za to, da me je jezil, je mogoče pripisati, kakor sem že prej dejal, samo njegovi nadpovprečni bistrovidnosti.

Njegova muha je bila ta, da me je odlično posnemal tako z besedami kakor z gibi, in to vlogo je čudovito igral. Mojo obleko je bilo prav lahko posneti in brez težav si je bilo mogoče prisvojiti mojo hojo in mojo držo. Kljub njegovi prirojeni napaki tudi moj glas ni ušel njegovemu oponašanju. Mojih glasnejših tonov sicer ni poskušal posneti, melodija pa je bila ista, *in njegovo čudno šepetanje je postalo natančen odmev mojega glasu.*

Kako zelo me je ta odlični portret mučil (zakaj ni mu bilo mogoče reči, da je karikatura), tega zdaj ne bom poskušal popisati. Imel sem samo eno tolažbo, in to je bilo dejstvo, da sem to posnemanje, kakor je bilo videti, opazil samo jaz in da moram prenašati v to skrivnost posvečeni in nenavadno porogljivi posmeh svojega soimenjaka. Bil je zadovoljen, ker je povzročil v mojem srcu učinek, kakršnega je želel, in zdelo se je, da se skrivaj smeje, ker je vesel, da je zapičil bodico vame, vendar je bilo nenavadno čudno, da se ni prav nič zmenil za javno pritrjevanje, ki bi ga lahko izvabila njegova uspešna, domiselna dejanja. To, da součenci zares niso čutili, kaj hoče, da niso opazili njegovega mojstrstva in da se niso udeleževali njegovega posmehovanja, mi je bilo več mučnih mesecev uganka, ki je nisem mogel rešiti. Morda je bilo počasno *stopnjevanje* njegovega posnemanja krivo, da ga ni bilo mogoče takoj opaziti, ali pa sem se moral, kar je še verjetneje, za svojo varnost zahvaliti mojstrskemu posnemovalcu, ki je preziral površno zunanjo podobnost (in to je vse, kar topoglavc lahko vidi na kaki sliki) in je kazal samo pravega duha originala, da bi ga jaz lahko gledal in da bi mene jezil.

Večkrat sem že spregovoril o odbijajočem videzu zaščitnika, ki ga je kazal pred mano, in o njegovem pogostem in nadležnem vmešavanju v moje zadeve. To vmešavanje je večkrat dobilo neprijetno obliko nasveta, ki ga ni očitno izrekel, ampak ga je nakazal ali pa je to storil tako, da je kaj samo prišepetal ali namignil. To sem sprejemal z velikim odporom, ki je z leti bolj in bolj naraščal. Vendar dovolite, da sem ta dan, ki je že tako daleč od tistega časa, pravičen do njega, zato priznam, da se ne morem spomniti prav nobene priložnosti, ko bi nasveti mojega tekmeca imeli značaj zmote ali norosti, kar bi bilo mogoče pričakovati spričo njegovih nezrelih let in očitne neizkušenosti, da je bil njegov moralni čut — če že ne njegova splošna nadarjenost in življenjska modrost — več vreden od mojega in da bi bil jaz danes lahko boljši in zato srečnejši človek, ko bi bil redkeje zavrnil njegove nasvete, skrite v tistem pomenljivem šepetanju, ki sem ga tako od srca sovražil in prehudo preziral.

In tako sem pod njegovim nevšečnim nadzorstvom nazadnje postal skrajnje trmast in sem se zmeraj očitneje upiral tistemu, kar se mi je zdelo neznosna predrznost. Rekel sem že, da bi se v prvih letih najinega šolskega tovarištva moja čustva, ki sem jih gojil do njega, lahko razvila v prijateljstvo. Ko so minevali zadnji meseci mojega življenja v šoli, pa so, čeprav se je vsiljivost njegovega vedenja nedvomno do neke mere zmanjšala, moja čustva v skoraj enakem obsegu dobila značaj pravega sovraštva. Mislim, da je to nekoč opazil, od tedaj pa se me je izogibal ali pa se je delal, kakor da se me izogiba.

Bilo je približno prav tisti čas, če se prav spominjam, ko sem ob nekem hudem sporu z njim, pri katerem je bolj kot navadno odvrgel svojo zadržanost in je govoril z veliko odkritostjo, precej tujo svoji naravi, opazil, ali pa se mi je vsaj zdelo, da sem opazil, v njegovem naglasu, v izrazu obraza, v vsej njegovi zunanosti nekaj, kar me je spočetka presenetilo, potem pa močno pritegnilo, ker je priklicalo

v mojo zavest motne prizore iz mojih najbolj zgodnjih otroških let, čudne, neurejene, prehitevajoče se spomine iz časa, ko se spomin sam še ni rodil. Ne morem bolje popisati občutka, ki je pritiskal name, kakor če pravim: le s težavo sem se znebil misli, da sem bil s tem bitjem, ki je stalo pred menoj, v sorodstvu v neki daljni, daljni dobi, v nekem trenutku preteklosti, ki je že neskončno daleč. Ta zмотa pa je izginila tako hitro, kakor je prišla, in omenjam jo samo zato, da bi orisal dan svojega zadnjega pogovora s čudnim soime-njakom.

V velikanski hiši z neštevilnimi prostori je bilo več velikih sob, povezanih med seboj, kjer je spal večji del dijakov. Bilo pa je tudi (kakor je v tako nerodno zasnovani hiši moralo biti) dosti majhnih kotov ali nekakih vdolbin, medzidkov in odvisnih vmesnih prostoro-rov te zgradbe, in te je gospodarska iznajdljivost doktorja Brans-byja tudi preuredila v spalnice; ker pa so to bile samo prav ozke sobice, je bilo mogoče vanje spraviti le enega človeka. Eno izmed teh majhnih sobic je imel Wilson.

Neke noči ob koncu petega leta, odkar sem živel v tej šoli, in takoj po prepiru, ki sem ga pravkar omenil, sem vstal, ko sem videl, da vsi že trdno spijo, in se s svetilko v roki odkradel po zavitih ozkih hodnikih in skrivaj prišel od svoje spalnice do spalnice svojega tekme-ca. Dolgo sem pletel eno tistih hudobnih šal na njegov račun, ki sem doslej imel pri njih tako malo uspeha. Zdaj sem nameraval izvršiti ta načrt, sklenil sem, da mu bom dal čutiti, kako velika je hudobi-ja, ki sem ves prežet z njo. Ko sem prišel do njegove spalnice, sem neslišno vstopil, svetilko pa sem zastrl in jo pustil zunaj. Stopil sem korak bliže in poslušal njegovo mirno dihanje. Ko sem se prepričal, da spi, sem se vrnil, vzel svetilko in se z njo spet približal postelji. Zastori okoli postelje so bili zagrnjeni, jaz pa sem jih, izvršujoč svoj načrt, počasi in tiho odgrnil, in tedaj so svetli žarki živo posvetili na spečega tovariša in moje oči so tisti trenutek obstale na njegovem